

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

پژوهش
مصاحبه پژوهشی
"اهمیت آبروی پروری در جهش تولید"
معاونت سیاسی
صدا و سیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: زهره دانشمندی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۲.....	کتاب برز
۲.....	□مقدمه
۲.....	تعریف آبی پروری
۲.....	وضعیت جهانی تولید آبیان و جایگاه کشور ایران
۴.....	وضعیت فعلی آبی پروری در ایران
۴.....	تاریخچه و سابقه آبی پروری در کشور
۵.....	جزییات تولید آبیان در استان های مختلف
۸.....	سبد کامل محصولات صادراتی آبیان
۹.....	تلاش برای پرورش گونه های پرورش تا پایان برنامه ششم
۹.....	مشکلات حوزه آبیان
۹.....	کلام آخر

- صنعت آبی پروری را می‌توان یکی از مهم‌ترین بخش‌های تولید غذا ویتامین، پروتئین و ایجاد امنیت غذایی جامعه طی ۲۵ سال گذشته بیان کرد.
- در حال حاضر در کشور ما بیش از ۱/۲۶۲/۰۰۰ تن از انواع آبزیان تولید می‌شود که از این میزان، بیش از ۷۷۰/۰۰۰ تن از طریق صید و صیادی و ۴۹۰/۰۰۰ تن از طریق آبی پروری تولید می‌شود.
- بر اساس آمار سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)، میزان صید جهانی در سال ۲۰۱۸ بیش از ۹۶ میلیون تن بوده است که سهم ایران از این میزان کمتر از ۱ درصد است.
- برای ترسیم چشم اندازی روشن از اقتصاد کلان شیلات در ایران، داشتن برنامه‌ریزی صحیح متکی بر خرد جمعی و نظر صاحبان ذینفع، توسعه کار آفرینی و اشتغال پایدار، رقابت سالم و در نهایت رضایت مشتریان با حفظ توان ذخایر، ضروری است.

□ مقدمه

امروزه جهان با چالش‌های متعددی نظیر بحران‌های مالی، مشکلات اقتصادی، تغییرات آب و هوایی و ... مواجه است. از سوی دیگر تامین نیازهای غذایی و امنیت غذایی جامعه رو به رشد از دیگر معضلاتی است که بایستی مطابق با منابع و امکانات موجود برطرف شود.

لذا یکی از راه‌های جبران شکاف بین کاهش عرضه مواد غذایی و افزایش تقاضا برای ماهی در جهان از طریق آبی پروری است. در واقع، صنعت آبی پروری را می‌توان یکی از مهم‌ترین بخش‌های تولید غذا و تامین پروتئین و ایجاد امنیت غذایی جامعه طی ۲۵ سال گذشته بیان کرد. چراکه این صنعت علاوه بر بهبود وضعیت اقتصادی خانوارها و اشتغال‌زایی؛ در راستای کاهش فقر و بیکاری در کشورهای در حال توسعه به یاری مردم شتافته است که در این زمینه می‌توان به کارنامه درخشان کشورهای آسیایی اشاره کرد که کشور ما هم از این امر مستثنی نبوده است. اما هنوز پتانسیل‌های بالقوه بسیاری در این راستا وجود دارد که می‌توان از آن در جهت ارزآوری، اشتغال‌زایی، امنیت غذایی و محرومیت زدایی کشور بهره برد. لذا برای بررسی بیشتر این موضوع در سال جهش تولید در مصاحبه‌ای با آقای بهمنی، رئیس موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور و خانم رحمانی پور، کارشناس آبی پروری سازمان شیلات کشور در مردادماه انجام دادیم تا بتوانیم دقیق‌تر این صنعت را مورد توجه قرار دهیم.

تعریف آبی پروری

پرورش آبزیان مجموع فعالیت‌های کشت، نگهداری و برداشت انواع آبزیان که می‌تواند شامل آماده سازی، ذخیره سازی آب، هوادهی و غذادهی، اقدامات بهداشتی و حتی اعمال روش‌های نگهداری و فرآوری مقدماتی در محدوده استخرها یا مزارع پرورش آبزیان باشد که مجموع موجودات گیاهی و جانوری را می‌توان در تمامی منابع آبی داخلی اعم از طبیعی و مصنوعی، ساحلی و دریا پرورش داد.

وضعیت جهانی تولید آبزیان و جایگاه کشور ایران

تولید آبزیان در جهان به دو بخش کلی «صید و صیادی» و «آبی پروری» تقسیم می‌شود. در حال حاضر در کشور ما بیش از ۱/۲۶۲/۰۰۰ تن از انواع آبزیان تولید می‌شود که از این میزان، بیش از ۷۷۰/۰۰۰ تن از طریق صید و صیادی و ۴۹۰/۰۰۰ تن از طریق آبی پروری تولید می‌شود. در حوزه صید و صیادی، ۱۱۰۰۰ شناور در آب‌های شمالی و جنوبی کشور مشغول صید می‌باشند و مجموعاً بیش از ۱۴۱ هزار نفر در این حوزه مشغول به کار می‌باشند. در حوزه آبی پروری نیز بیش از ۹۱ هزار نفر در حدود ۲۱ هزار مزرعه و مجتمع پرورش آبزیان مشغول به فعالیت می‌باشند.

جدول شماره ۱- وضعیت جهانی تولید آبزیان و جایگاه کشور ایران

تولید انواع آبزیان	صید و صیادی	آبی پروری	اشتغال‌زایی
۱/۲۶۲/۰۰۰	۷۷۰/۰۰۰	۴۹۰/۰۰۰	بیش از ۹۱ هزار نفر
ایران			

بر اساس آمار سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)، میزان صید جهانی در سال ۲۰۱۸ بیش از ۹۶ میلیون تن بوده است که سهم ایران از این میزان کمتر از ۱ درصد می‌باشد. تولیدات آبی پروری جهانی نیز در آن سال ۸۲ میلیون تن بوده است که سهم کشور ما حدود ۰/۶ درصد آبی پروری جهانی است. آمار شیلاتی قاره آسیا معمولاً بدون کشور چین اعلام می‌شود. این کشور به عنوان غول جهانی تولیدات آبیان رتبه اول جهانی را دارا است. قاره آسیا بدون در نظر گرفتن چین، در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ به طور میانگین تولیداتی در حدود ۵۳ میلیون تن دارا بوده که سهم کشور ما از این میزان حدود ۲ درصد است. مصرف سرانه آبیان در جهان نیز حدود ۲۰ کیلوگرم و در کشور ما حدود ۱۲ کیلوگرم است که نشان دهنده فاصله سرانه مصرف آبیان در کشور ما با میانگین جهانی می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت کشور ما پتانسیل تولید حدود دو برابری آبیان را دارا می‌باشد تا سرانه مصرف آبیان در کشور به استانداردهای جهانی نزدیک شود.

جدول شماره ۲- میزان صید در سال ۲۰۱۸ در جهان و ایران

میزان صید	تولیدات آبی پروری	مصرف سرانه آبیان (کیلوگرم)
جهان	۹۶ میلیون تن	۲۰
ایران	کمتر از ۱ درصد	۱۲
قاره آسیا (بدون احتساب چین)	حدود ۲ درصد	-

همچنین آمارها نشان می‌دهد که مجموع میزان صید و آبی پروری در جهان حدود ۲۰۵ میلیون تن در سال ۲۰۱۷ میلادی بوده که آبی پروری ۵۵ درصد از مجموع تولیدات آبیان در این سال را برعهده داشته است. در حالی که در سال ۲۰۱۱ میلادی این میزان ۴۶/۶ درصد بوده است.^۱

مجموع تولیدات غذایی آبیان از آبی پروری، شامل ماهی، سخت پوستان، نرم‌تنان و انواع صدف‌ها ۱۱۲ میلیون تن در سال ۲۰۱۷ بوده است؛ اگرچه سهم آبی پروری ۵۴/۶ درصد کل عرضه آبیان بوده، لیکن در خصوص سخت پوستان (۱۵ میلیون تن انواع سخت پوستان در سال ۲۰۱۷) ۱۳ درصد از مجموع تولیدات جهانی در سال ۲۰۱۷ به آبی پروری اختصاص داشته و در این خصوص میگوی وانامی بیشترین میزان تولید میگو در مزارع چین، تایلند، اندونزی و ویتنام را داشته است. همان طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود؛ کشورهای چین، اندونزی و هند به ترتیب بالاترین حجم تولیدات شیلاتی (آبی پروری و صید) را بر عهده داشته‌اند:

جدول شماره ۳- برترین کشورهای تولیدکننده آبیان در جهان و جایگاه ایران در این خصوص

برترین کشورهای تولیدکننده آبیان در جهان			
صید (میلیون تن)	آبی پروری (میلیون تن)	جمع (میلیون تن)	
۱۵	۶۴	۷۹	چین
۷/۶	۸/۱۵	۶/۲۲	اندونزی
۴/۵	۱/۶	۶/۱۱	هند

ایران با تولید ۱۰۹۳ هزار تن دارای رتبه ۲۴ در کل تولیدات شیلاتی جهان

جدول شماره ۴- مقایسه رشد آبی پروری طی یک دوره ۱۷ ساله

سال	۲۰۰۰	۲۰۱۷	درصد رشد	متوسط رشد سالیانه
مقدار کل تولیدات آبیان	۱۳۸ میلیون تن	۲۰۵ میلیون تن	۴۸/۵٪	۲/۵٪
صید از دریاها	۹۴/۷۹ میلیون تن	۹۳/۶۳ میلیون تن	-۱/۲٪	۰/۰۸٪

^۱ - مصاحبه با خانم رحمانی پور، سازمان شیلات کشور

تولیدات آبی پروری	۴۳/۳ میلیون تن	۱۱۲ میلیون تن	۱۵۹٪	۶/۱٪
سهم آبی پروری از کل تولید	۳۱/۴٪	۵۴/۶٪	۷۳/۸٪	۵/۵٪

جدول فوق به خوبی نشان می‌دهد که بهره‌برداری از دریاها به بالاترین حد ممکن خود رسیده در حالی که منابع دریایی حتی کاهش داشته‌اند، این تولیدات آبی پروری بوده که به کمک آمده و با این روش تولیدات کل نه تنها پایین نیامده، بلکه سالانه حدود ۲/۵ درصد هم رشد داشته که تماماً از محل پرورش آبزیان بوده است.

حال آنکه بر اساس انجام شده از ۱۳۲ کشور که در زمینه شیلات فعالیت می‌کنند، ۳۳ کشور بیشترین تاثیرات حاصل از گرم شدن کره زمین روی ماهیگیری را داشته‌اند. این کشورها ۲۰ درصد از مجموع صادرات جهانی آبزیان را بر عهده دارند، لذا آینده با ریسک پذیری زیادی در زمینه اتکا به تولیدات آبزیان دریایی روبرو خواهد بود. در واقع کشورهای مذکور وابستگی زیادی به پروتئین ماهی برای تغذیه دارند و این می‌تواند یک فرصت بی‌نظیر برای کشورهای مثل ما که دارای مزیت آبی پروری بوده و در این زمینه سرمایه گذاری و بسترسازی کرده‌اند، باشد.

وضعیت فعلی آبی پروری در ایران

تولیدات آبی پروری کشور در تمامی استان‌ها در حال انجام است که بنا به استعدادهای هر استان و شرایط اقلیمی آن، در چند بخش تقسیم می‌شود:

تاریخچه و سابقه آبی پروری

فعالیت آبی پروری در آب‌های داخلی ایران بر اساس اسناد و مدارک موجود با واردات تخم چشم زده گونه ماهی قزل آلا رنگین کمان با هدف بازسازی ذخایر آسیب دیده آب‌های داخلی و توسعه ورزشی و همچنین واردات گونه کپور علفخوار به منظور مبارزه ببولوژیکی و جلوگیری از توسعه بی‌رویه پوشش گیاهی تالاب انزلی در دهه ۱۳۴۰ آغاز شد. با شکل‌گیری مراکز تکثیر و پرورش انواع کپور ماهیان پرورشی سرای کرج و ماهی سرای جاجرود واقع در استان تهران در دهه ۴۰ و همچنین طرح توسعه تکثیر و پرورش انواع کپور ماهیان پرورشی در مجتمع کشت و صنعت سفیدرود و نیز مجتمع شهید بهشتی واقع در استان گیلان در اوایل دهه ۵۰ و با مجموعه گروه‌های مختلف کارشناسی داخلی و خارجی، برنامه ریزی توسعه فعالیت آبی پروری در آب‌های داخلی در برنامه پنجم عمرانی، توسعه آموزشی و تربیت نیروی انسانی متخصص، تعیین قواعد و مقررات در صید و نیمه طبیعی داخلی، برگزاری سمینار توسعه فعالیت‌های آبی پروری در آب‌های داخلی سال ۱۳۴۷ و اقداماتی از این دست، به تدریج فعالیت آبی پروری در آب‌های داخلی ایران آغاز شد.

از سال ۱۳۶۸ به بعد فعالیت آبی پروری آب‌های داخلی در ایران دچار دگرگونی و تحولات اساسی شد و روند توسعه آن فراگیر شد. نقطه این دگرگونی به خصوص از برنامه پنج ساله دوم به بعد (۱۳۷۸-۱۳۷۴) با تنوع روش‌های پرورشی، مطالعات منابع آبی، شناسایی و مطالعات اراضی توسعه، گسترش و تنوع پذیری فعالیت‌های آموزشی و ترویجی با تعریف دهه‌ها پروژه در قالب سه طرح معین و سیاست‌گذاری فعالیت‌های تکثیر و تولید بچه ماهی اعم از گرمایی و سردآبی به بخش‌های خصوصی، واگذاری بهره‌برداری از منابع آب‌های طبیعی و نیمه طبیعی به بهره‌برداران خصوصی و ایجاد تشکلهای بهره‌برداری در بسیاری از منابع آبی عمده،

سازماندهی نیروی انسانی در استان‌ها و ایجاد مدیریت‌ها، نمایندگی‌ها و ادارات کل شیلات در مناطق، توسعه نیروی انسانی متخصص، تمرکززدایی و واگذاری فعالیت‌های آبی پروری به ادارات شیلات استانی، تدوین و تصویب قانون حفاظت و بهره‌برداری منابع آبی جمهوری اسلامی ایران و تعیین حدود وظایف و اختیارات شیلات ایران در زمینه آبی پروری آب‌های داخلی و ... وارد دوره جدیدی می‌شود و تحولات آن بسیار چشمگیر بوده و چشم انداز روشنی از افق‌های توسعه را ارائه می‌کند. در ایران تکثیر و پرورش ماهیان با سه هدف زیر انجام می‌شود:

جزئیات تولید آبیان در استان‌های مختلف

در میان استان‌های کشور، استان مازندران با بیش از ۷۶ تن تولیدات آبی پروری و استان سیستان و بلوچستان با حدود ۳۳۰ هزار تن انواع آبیان، رتبه اول صید و صیادی را در کشور دارا می‌باشند. دسته بندی تولید در کشور ما و همچنین استان‌های پیشرو بر اساس هر دسته بندی را می‌توان به شرح زیر معرفی کرد:

الف- ماهیان سردآبی

اولین تجربه تکثیر و پرورش ماهیان سردآبی در کشور به سال ۱۳۴۱ برمی‌گردد. حرکت و رشد اصلی تولید ماهیان سردآبی در کشور از اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ شروع شد. هم اکنون وجود ماهی قزل آلی رنگین کمان به عنوان گونه اصلی متعلق به خانواده ژادماهیان در کارگاه‌های پرورش ماهیان سردآبی در کشور و رشد روزافزون تولید این ماهی در ایران سبب شده است تا کشورمان در رتبه اول کشورهای تولیدکننده ماهی قزل آلی رنگین کمان در آب شیرین در جهان قرار گیرد. همچنین ماهی آزاد دریای خزر به عنوان ماهی بومی کشور در حال رشد تولید بوده و سهم خود را در دسته بندی ماهیان سردآبی افزایش می‌دهد.

جدول شماره ۵- استان‌های پیش رو در پرورش ماهی سردآبی

رتبه	نام استان	میزان تولید (تن)
۱	لرستان	۲۰۰۰۰
۲	چهارمحال و بختیاری	۱۹۰۰۰
۳	کهگیلویه و بویراحمد	۱۷۵۰۰

تنگناهای اصلی در تکثیر و پرورش ماهیان سردآبی را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- *نیاز به اصلاح نژاد ماهی قزل آلا در کشور
- *شرایط آب و هوایی (خشکسالی سال‌های گذشته و سیل در ۱ تا ۲ سال اخیر)
- *شرایط بازار و قیمت پایین
- *قیمت تمام شده بالا برای تولید (عمدتاً به دلیل قیمت بالای خوراک)

*بروز برخی بیماری‌ها

*عدم توسعه مناسب مکانیزاسیون و روش‌های نوین تولید و ...

ب- ماهیان گرمابی

در حال حاضر در ایران ۵ گونه پرورشی کپور ماهیان در مقیاس اقتصادی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند که سه گونه کپور ماهیان چینی و یک گونه کپور ماهی معمولی پرورش داده می‌شود. البته بیوتکنیک تکثیر چند گونه بومی وجود دارد و در مقیاس محدود در بخش اقتصادی پرورش داده می‌شوند که شامل سیپ، سوف و بنی است. گونه‌های بومی که استعداد آبی پروری دارند: اردک ماهی، سس، اسبله، گطان، شیربت، بنی، عنزه، کفال، ماهی سفید، کپور خزری. ماهیان گرمابی همان طور که از نام‌شان پیدا است گروهی از ماهیان گرمادوست هستند که در سرمای شدید و تغییرات سریع دما، تحمل زیادی دارند. سوخت و ساز بدن این ماهیان و نیاز غذایی آنها با کاهش درجه حرارت کم می‌شود و در دمای ۴ درجه سانتیگراد متوقف می‌گردد. قدرت سریع این ماهیان در دمای بالای ۲۰ درجه سانتیگراد بهتر آشکار می‌شود.

جدول شماره ۶- استان‌های پیشرو در پرورش ماهیان گرمابی و خاویاری

رتبه	نام استان	میزان تولید (تن)
۱	مازندران	۹۱۰۰۰
۲	خوزستان	۵۱۰۰۰
۳	گیلان	۴۲۰۰۰

تنگناهای اصلی در تکثیر و پرورش ماهیان گرمابی را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

*پایین بودن سطح سواد پرورش دهندگان ماهیان گرمابی

*عدم اعلام استانداردهای مزارع پرورشی این نوع ماهی

*عدم وجود ساختار بیمه محصولات و تاسیسات مزارع پرورش ماهی گرمابی

*فقدان جایگاه قانونی در اعتبارات تبصره‌ای

*عدم خرید تضمینی محصولات و اعلام قیمت آنها

همچنین پرورش ماهی به عنوان شغل اصلی محسوب نمی‌شود (عمدتاً زیر ۵ هکتار)، تعداد گونه‌های ماهی گرمابی مورد پرورش در مزارع گرمابی محدود است؛ بچه ماهی تولیدی از کیفیت مناسب برخوردار نیست، شبکه کنترلی بهداشت و بیماری در مراحل تولیدی و پرورش وجود دارد.

ج- پرورش ماهی در قفس

تخریب زیستگاه‌ها و به تبع آن تنوع زیستی رودخانه‌ها و دریاها و کشورهای کشور در معرض تهدیدهای متنوعی نظیر آلودگی‌های نفتی، صنعتی و تجاری است. این مهم نسل انواع ماهیان را در معرض نابودی قرار داده است. صید بی رویه آبزیان و کاهش میزان ذخایر ماهیان عامل دیگری است که به این کاهش تنوع کمک می‌کند. با اجرای طرح پرورش ماهی در قفس علاوه بر تامین غذای جمعیت در حال افزایش، تنوع زیستی نیز به نوبه خود حفظ خواهد شد. از مزایای این روش می‌توان به امکان بهره‌برداری بهینه از منابع آب‌های داخلی، آب‌بندان‌ها و دریاچه‌های پشت سدها، تولید ماهی بدون صرف انرژی، عدم نیاز به اراضی کشاورزی، استخر و سیستم پمپاژ، پایین بودن هزینه‌های سرمایه‌گذاری اولیه و هزینه تولید نسبت به سایر روش‌های پرورش اشاره کرد. همچنین پرورش ماهی در قفس یکی از محورهای اصلی اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی کشور است.

یکی از عوامل موثر بر موفقیت پرورش ماهی در قفس انتخاب مناسب گونه ماهی است. مهم‌ترین گونه‌های ماهی پرورشی در کشور ما سی‌باس، سی‌بریم، صبیتی و قزل‌آلا است و ماهی سوف و ماهی آزاد دریای خزر نیز در برنامه توسعه پرورش در قفس در نقاط مختلف کشور قرار دارند.

جدول شماره ۷- استان‌های پیشرو در پرورش ماهی در قفس

رتبه	نام استان	میزان تولید(تن)
۱	هرمزگان	۵۶۰۰
۲	بوشهر	۲۰۰۰
۳	چهار محال و بختیاری	۱۷۰۰

تنگناهای اصلی در تکثیر و پرورش ماهی در قفس را می‌توان در موارد زیر نام برد:

*هزینه بالای سازه قفس

*نبود خوراک اختصاصی برای پرورش گونه‌های هدف در قفس

*بیوفولینگ یا گرفتگی تور قفس‌ها که باعث عدم چرخش مناسب اکسیژن در قفس می‌شود

*تخریب سازه‌ها توسط امواج (عمدتاً در شمال کشور)

*ایجاد آلودگی مواد آلی در اطراف قفس‌ها در صورت عدم رعایت اولیه انتخاب محل و تولید و ...

د- تولید ماهیان زینتی

در حال حاضر ۱۸۸ کشور جهان در تجارت ماهیان زینتی در حال فعالیت هستند. ارزش کل این تجارت در جهان به بیش از ۲۰ میلیارد دلار می‌رسد. این دسته از ماهی‌ها دارای ارزش بسیاری بوده و تجارت سودآوری دارند، به طوری که ارزش هر کیلو ماهی خوارکی در جهان به طور میانگین حدود ۳ دلار برای هر کیلو است؛ در حالی که ارزش ماهیان زینتی در حدود ۳۰۰ دلار برای هر کیلو می‌باشد. قاره آسیا و اروپا مجموعاً ۸۰ درصد تجارت این گروه ماهی‌ها را به خود اختصاص می‌دهند. در کشور ما در حال حاضر سالانه بیش از ۲۵۰ میلیون قطعه انواع ماهیان زینتی تولید می‌شود.

جدول شماره ۸- استان‌های پیشرو در تولید ماهیان زینتی

رتبه	نام استان	میزان تولید(هزار قطعه)
۱	اصفهان	۶۷۰۰۰
۲	تهران	۳۴۰۰۰
۳	گیلان	۳۱۰۰۰

برخی از مزایا و دلایل تولید ماهیان زینتی در کشور را می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

امکان تولید به عنوان مشاغل خرد و خانگی در محیط‌های شهری و روستایی، کاهش واردات این ماهیان و جلوگیری از خروج ارز، ایجاد اشتغال مضاعف برای خانوار و زنان روستایی، عدم نیاز به تجهیزات مدرن و پیچیده، نیاز به سرمایه‌گذاری اندک و فضای کم و ...

ه- پرورش میگو

در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان حدود ۱۸ گونه میگو شناسایی شده‌اند که بهره‌برداری اقتصادی از ۴ گونه از این ۱۸ گونه که دارای اندازه ای درشت‌تر و فراوانی بیشتر هستند، صورت می‌گیرد. بخش از ۱۸۰۰ کیلومتر طول سواحل ایران در خلیج فارس و دریای عمان و پاره‌ای از ۹۰۰ کیلومتر سواحل کشور در حاشیه دریای خزر، در استان‌های گلستان و شرق استان مازندران و همچنین گستره وسیعی از اراضی شور و آب شور در آنها وجود دارد، استعدادهای بالقوه برای توسعه آبرزی پروری به ویژه تکثیر و پرورش میگو وجود دارد. تاکنون حدود ۱۸۰۰۰۰ هکتار اراضی مستعد در جنوب کشور و هزاران هکتار اراضی در شمال کشور برای ایجاد مزارع پرورشی میگو شناسایی شده است که امکان احداث بیش از ۱۰۰ هزار هکتار سطح مفید مزرعه پرورش را فراهم می‌سازد. در حال حاضر پرورش میگو در ۱۰۰۰۰ هکتار اراضی مستعد در حال انجام است که در جدول زیر استان‌های پیشرو در تولید میگو و میزان تولید آنها ذکر شده است.

جدول شماره ۹- استان‌های پیشرو در پرورش میگو

رتبه	نام استان	میزان تولید(تن)
۱	هرمزگان	۲۲۰۰۰
۲	بوشهر	۲۱۰۰۰
۳	گلستان	۲۶۰۰

به طور کلی مسائل و مشکلات چرخه تولید میگوی پرورشی را می توان به شرح زیر ذکر کرد:

*تهیه و تامین مولدهای با کیفیت مناسب،

*کمبود تنوع گونه های پرورشی،

*مشکلات زیرساختی،

*ضعف مدیریت مزارع پرورشی،

*بروز حوادث زیست محیطی،

*مشکلات تولید غذای میگو،

*موانع عمل آوری و فرآوری،

*ضعف در بازاریابی و فروش،

*عوامل و شرایط منطقه ای،

*محدودیت زمانی دوره پرورش

سبد کامل محصولات صادراتی آبزیان

در راستای تولید و توسعه پرورش آبزیان، صادرات می تواند سهم مهمی در ارزآوری برای کشور داشته باشد. این روند طی سال های اخیر رو به رشد بوده تولیدات متنوعی از آبزیان در فهرست صادرات به کشورهای هدف قرار گرفته است.

در بحث توسعه صادرات آبزیان در گذشته، خاویار ایرانی به عنوان تنها محصول شناخته شده در بازارهای جهانی محسوب می شد، اما اکنون با توجه به گسترش پرورش آبزیان و صید، محصولات گوناگونی وارد چرخه صادرات ما شده اند که کمک به ارزآوری برای کشور می کنند و شاهد رشد صادرات و بهبود تراز تجاری در ۱۰ سال اخیر بوده ایم.

در سال ۹۷ میزان واردات آبزیان در حدود ۷۲ میلیون دلار بوده و در مقابل حدود ۵۲۸ میلیون دلار صادرات محصولات شیلاتی انجام گرفته که نشان می دهد صادرات آبزیان تا چه میزان می تواند به افزایش ثروت و ارزآوری در کشور کمک کند. این چرخه می تواند به ایجاد اشتغال و درآمد برای حلقه های مختلف در زنجیره تولید تا صادرات منجر شود.

در توسعه صادرات نه تنها توسعه کمی و بلکه دارای توسعه کیفی نیز بوده ایم، چراکه کشور ایران آبزیان تازه را نیز صادر می کند. در توسعه صادرات آبزیان تازه همه عوامل کیفی زنجیره سرد لحاظ می شوند تا صادرات محصولات تازه انجام شود. وقتی کشوری وارد چرخه صادرات آبزیان تازه می شود، یعنی در بالاترین سطح کیفی می تواند محصولاتش را عرضه کند.

بازارهای هدف اصلی در گذشته عمدتاً شامل کشورهای هم سایه مانند عراق و کشورهای حاشیه خلیج فارس بودند اما با کمک دستگاه ها و سازمان های مختلف، پروتکل های بهداشتی تدوین شدند تا ما به بازارهای جدید دسترسی پیدا کنیم. اکنون بعضی از محصولات مانند میگو به چین، هنگ کنگ و تایلند صادر می شوند و بعضی از محصولات خوراکی به اتحادیه اروپا، عراق، لبنان، کشورهای حاشیه خلیج فارس و روسیه صادر می شوند. سبد کالایی صادرات ما در بهترین موقعیت خود قرار دارد و محصولات متنوع از تازه، منجمد، فرآوری شده و کنسرو شده را در برمی گیرد. چنانچه کشوری به ما مراجعه کند و نوع محصولی را درخواست کند، می تواند آن را در سبد محصولات صادراتی ما بیابد. اکنون ماهی دریایی پرورشی هم جزو صادرات باارزش ما محسوب می شوند و سبد محصولات ما تقریباً کامل شده است.^۱

۱- عیسی گلشاهی مدیرکل دفتر بهبود کیفیت فرآوری و توسعه بازار آبزیان، روزنامه رسالت، ۳ دی ۱۳۹۸

رسیدن گونه های پرورشی تا پایان برنامه ششم به ۱۷ مورد^۱

اکنون ۱۲ گونه آبی در کشور پرورش می یابد و تا پایان برنامه ششم توسعه تعداد گونه های پرورشی به ۱۷ مورد خواهد رسید. وقوع سیل بر تولید و پرورش آبزیان تاثیر منفی گذاشته به طوری که برآورد می شود تاثیر آن در تولید ماهیان گرمابی ۱۰ تا ۱۵ درصد و ماهیان سردآبی ۱۵ تا ۲۰ درصد باشد. طبق آخرین گزارش ها، بر اثر جاری شدن سیل ۵۳۰ میلیارد تومان خسارت به مزارع پرورش ماهی وارد شده است، مزارع پرورش ماهی در استان هایی همچون لرستان، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد بر اثر سیل دچار خسارات زیادی شدند و در خوزستان این تاثیرات بر تولید ماهیان گرمابی بوده است. در حال حاضر ۱۲۰ مزرعه پرورش ماهیان خاویاری در استان هایی مانند کرمان، قم، مرکزی، قزوین و استان های ساحلی فعال هستند.

رویکرد توسعه آبی پروری در برنامه ششم توسعه، پرورش آبزیان در استان های ساحلی و با استفاده از آب شور و در قفس است که در حال حاضر ۸۵ درصد تولید آبزیان بالغ بر ۲۷۵ هزار تن در استان های ساحلی انجام می شود. طبق برنامه ششم توسعه، این رقم باید به ۸۱۰ هزار تن برسد که ۸۵ درصد آن در استان های ساحلی و ۱۶ درصد در استان های غیر ساحلی خواهد بود.

مشکلات حوزه آبزیان

در حال حاضر با توجه به رشد فن آوری در ساخت تجهیزات پیشرفته صیادی و آبی پروری محدودیتی در امکانات اقتصادی وجود ندارد اما به دلیل کاهش ذخایر و به دلیل بهره برداری های بی رویه گذشته و خواسته های نامحدود بهره برداران از یک طرف و تقاضای روزافزون بشر برای آبزیان به دلیل آگاهی از مزایای سلامتی آن نسبت به سایر پروتئین ها مسئله کمیابی در اقتصاد شیلات مطرح می شود و لزوم تخصیص بهینه منابع را برای بهره گیری آن ضروری می سازد.^۲

کلام آخر

شیلات یکی از مهمترین زیربخش های اقتصادی در تأمین امنیت غذایی، تجارت، اشتغال زایی، کارآفرینی و محرومیت زدایی در جهان است. اقتصاد شیلاتی در کنار سایر فعالیت های تجاری رایج در دریاها و مناطق ساحلی، نقش اساسی در توسعه اقتصادی و اجتماعی این مناطق و آب های داخلی داشته و همیشه در اولویت اول توسعه در این مناطق بوده است. بر اساس پیش بینی های صورت گرفته جمعیت دنیا تا سال ۲۰۵۰ قریب به ۹ میلیارد نفر خواهد شد، بنابراین مسئله تامین غذا برای این جمعیت در حال رشد از اهمیت فراوانی برخوردار بوده و نیاز به مدیریت و برنامه ریزی دقیق دارد. از سوی دیگر افزایش تقاضا برای محصولات شیلاتی و محدود بودن ذخایر دریایی موجب شده تا آبی پروری به عنوان مهم ترین راه تامین پروتئین مورد نیاز جمعیت رو به رشد جهان در جهت کاهش فشار تلاش صیادی از دریاها و افزایش درآمد ساحل نشینان به ویژه برای گونه هایی مانند انواع ماهیان بوم زاد، ماهیان دریایی، میگو و صدف های خوراکی و جلبک های دریایی، رشد زیادی خواهد داشت و تولید آبزیان پرورشی به عنوان منبع پروتئین خوراکی بر صید آبزیان دریایی پیشی خواهد گرفت. بنابراین علاوه بر نیاز مطالعات اقتصادی اختصاصی در حوزه ماهیگیری و آبی پروری و صنایع وابسته، برای ترسیم چشم اندازی روشن از اقتصاد کلان شیلات در ایران، داشتن برنامه ریزی صحیح متکی بر خرد جمعی و صاحبان ذینفع، توسعه کارآفرینی و اشتغال پایدار، رقابت سالم و در نهایت رضایت مشتریان با حفظ توان ذخایر، ضروری است.

^۱ - حسین علی عبدالحی معاون توسعه آبی پروری سازمان شیلات ایران، خبرگزاری پانا، ۲۸ اردیبهشت ۹۸

^۲ عادل، افشین، راهبردهایی برای اقتصاد شیلات ایران، مجله بهره برداری و پرورش آبزیان، پاییز ۱۳۹۸